

USTAWA O KURATORACH SĄDOWYCH

Komentarz

Krzysztof Stasiak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

USTAWA O KURATORACH SĄDOWYCH

Komentarz

Krzysztof Stasiak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 28 stycznia 2021 r.

Recenzent

Dr hab. Jacek Potulski, prof. UG

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-742-9

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	17
Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 167)	21
Rozdział 1. Przepisy ogólne	23
Art. 1. [Zakres przedmiotowy ustawy]	42
Art. 2. [Zakres podmiotowy ustawy]	54
Art. 3. [Miejsce wykonywania zadań przez kuratorów sądowych]	58
Rozdział 2. Kuratorzy zawodowi	61
Art. 4. [Nawiązanie i modyfikacja stosunku pracy]	71
Art. 5. [Wymagania formalne co do osoby kuratora zawodowego]	76
Art. 6. [Ślubowanie kuratora]	85
Art. 7. [Stopnie służbowe kuratorów]	89
Art. 8. [Zasady awansu służbowego kuratorów]	91
Art. 9. [Uprawnienia kuratora zawodowego]	98
Art. 9a. [Zakres przetwarzania danych osobowych]	106
Art. 9b. [Prezes sądu jako administrator danych]	115
Art. 10. [Obowiązek podnoszenia kwalifikacji zawodowych]	116
Art. 11. [Obowiązki kuratora zawodowego]	121
Art. 12. [Delegacja ustawowa]	139

Art. 13.	[System czasu pracy kuratora zawodowego]	142
Art. 14.	[Wynagrodzenie kuratorów zawodowych]	154
Art. 15.	[Dodatkowe zatrudnienie, inne zajęcie, sposób zarabkowania kuratora zawodowego] . . .	171
Art. 16.	[Dodatkowy urlop wypoczynkowy]	175
Art. 17.	[Płatny urlop dla poratowania zdrowia]	176
Art. 18.	[Nagrody dla kuratorów zawodowych; fundusz nagród]	179
Art. 19.	[Gratyfikacja jubileuszowa]	181
Art. 20.	[Jednorazowa odprawa]	184
Art. 21.	[Utrata zdolności do wykonywania zawodu kuratora]	186
Art. 22.	[Pokrewieństwo a stosunek służbowy]	188
Art. 23.	[Tymczasowe aresztowanie kuratora]	191
Art. 24.	[Zawieszenie kuratora zawodowego w pełnieniu obowiązków służbowych]	193
Art. 25.	[Rozwiązanie z kuratorem zawodowym stosunku pracy z powodu likwidacji sądu albo jego reorganizacji uniemożliwiającej dalsze zatrudnienie]	195
Art. 26.	[Wygaśnięcie stosunku pracy kuratora zawodowego]	196
Art. 27.	[Rozwiązanie z kuratorem stosunku pracy w drodze wypowiedzenia]	198
Art. 28.	[Świadczenia pieniężne w razie rozwiązania stosunku pracy z kuratorem zawodowym]	207
Art. 29.	[Zwolnienie kuratora zawodowego z pełnienia obowiązków w okresie wypowiedzenia]	213
Art. 30.	[Odwołanie do ministra sprawiedliwości]	214
Art. 31.	[Delegowanie kuratora do ministerstwa sprawiedliwości]	216
Art. 32.	[Rozwiązanie stosunku pracy z kuratorem zawodowym z mocy prawa oraz bez wypowiedzenia]	219
Art. 33.	[Przeniesienie kuratora okręgowego i jego zastępcy do pracy w sądzie rejonowym]	227
Art. 34.	[Przeniesienie kuratora do innego sądu lub zespołu kuratorskiego]	227

Rozdział 3. Organizacja kuratorskiej służby sądowej	232
Art. 35. [Kuratorska służba sądowa]	232
Art. 36. [Kurator okręgowy]	235
Art. 37. [Zakres działania kuratora okręgowego]	242
Art. 38. [Obsługa kuratora okręgowego i jego zastępców]	256
Art. 39. [Zespoły kuratorskiej służby sądowej]	260
Art. 40. [Kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej]	262
Art. 41. [Obowiązki kierownika zespołu kuratorskiej służby sądowej]	264
Art. 42. [Obsługa biurowa kuratorów]	273
Rozdział 4. Samorząd kuratorski	276
Art. 43. [Samorząd kuratorski]	279
Art. 44. [Organy samorządu kuratorskiego]	280
Art. 45. [Krajowa Rada Kuratorów]	281
Art. 46. [Zadania Krajowej Rady Kuratorów]	282
Art. 47. [Terenowy samorząd kuratorski]	287
Art. 48. [Posiedzenia okręgowego zgromadzenia kuratorów]	289
Art. 49. [Uchwały okręgowego zgromadzenia kuratorów]	290
Art. 50. [Posiedzenia okręgowego zgromadzenia kuratorów]	291
Art. 51. [Zadania okręgowego zgromadzenia kuratorów]	292
Rozdział 5. Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna kuratorów zawodowych	296
Art. 52. [Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna kuratorów zawodowych]	297
Art. 53. [Kara porządkowa upomnienia]	312
Art. 54. [Sądy dyscyplinarne]	315
Art. 55. [Członkowie sądu dyscyplinarnego]	317
Art. 56. [Skład sądu dyscyplinarnego]	322
Art. 57. [Zasada niezawisłości członków sądu dyscyplinarnego]	325
Art. 58. [Rzecznik dyscyplinarny]	326
Art. 59. [Zadania rzecznika dyscyplinarnego]	331

Art. 60.	[Ustanowienie obrońcy dla obwinionego kuratora]	337
Art. 61.	[Rozprawa dyscyplinarna]	341
Art. 62.	[Ogłoszenie orzeczenia]	346
Art. 63.	[Odwołanie od orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji]	349
Art. 64.	[Wykonanie orzeczenia sądu dyscyplinarnego] . . .	352
Art. 65.	[Odwołanie od orzeczenia sądu dyscyplinarnego drugiej instancji]	352
Art. 66.	[Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego]	354
Art. 67.	[Sposób wykonania orzeczenia sądu dyscyplinarnego]	356
Art. 68.	[Przedawnienie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego]	356
Art. 69.	[Koszty postępowania dyscyplinarnego]	362
Art. 70.	[Usunięcie decyzji lub orzeczenia o ukaraniu z akt osobowych kuratora]	363
Rozdział 6. Aplikanci kuratorscy		366
Art. 71.	[Czas trwania aplikacji kuratorskiej]	368
Art. 72.	[Kryteria doboru kandydatów na aplikację kuratorską]	369
Art. 73.	[Zasady nawiązania i rozwiązania stosunku pracy z aplikantem kuratorskim]	370
Art. 74.	[Rota ślubowania]	378
Art. 75.	[Cele aplikacji kuratorskiej]	379
Art. 76.	[Odpowiedzialność aplikanta kuratorskiego]	382
Art. 77.	[Wynagrodzenie i inne uprawnienia płacowe aplikanta kuratorskiego]	383
Art. 78.	[Komisja egzaminacyjna]	383
Art. 79.	[Skład komisji egzaminacyjnej]	384
Art. 80.	[Egzamin kuratorski]	385
Art. 81.	[Zakresy egzaminu pisemnego i ustnego]	389
Art. 82.	[Wynagrodzenie przewodniczącego i członków komisji egzaminacyjnej]	390
Art. 83.	[Obowiązki aplikanta kuratorskiego]	392

Rozdział 7. Kuratorzy społeczni	394
Art. 84. [Warunki, jakie musi spełniać kurator społeczny] . . .	408
Art. 85. [Ślubowanie kuratora społecznego]	412
Art. 86. [Wpis się na listę kuratorów]	412
Art. 87. [Zadania i uprawnienia kuratora społecznego] . . .	413
Art. 88. [Odwołanie kuratora społecznego]	415
Art. 89. [Zawieszenie kuratora społecznego]	417
Art. 90. [Ryczałt dla kuratorów społecznych]	418
Art. 91. [Przesłanki wypłaty ryczałtu]	421

Rozdział 8. Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe	423
Art. 92–97. (zmiany pominięte).	423
Art. 98. [Dodatkowe zatrudnienie kuratorów zawodowych]	423
Art. 99. [Zachowanie uprawnień przez kuratorów sądowych mianowanych lub powołanych przed wejściem w życie ustawy]	424
Art. 100. [Pierwsze zgromadzenie kuratorów]	424
Art. 101. [Pierwsze okręgowe zgromadzenie kuratorów i Krajowej Rady Kuratorów]	425
Art. 102. [Przepisy dotychczasowe]	425
Art. 103. [Status stażystów kuratorskich]	426
Art. 104. [Delegacja Ministra Sprawiedliwości]	426
Art. 105. [Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu pracy]	427
Art. 106. [Regulacje przejściowe dotyczące wynagrodzenia]	427
Art. 106a. [Obsługa biurowa zespołu kuratorskiego]	428
Art. 107. [Wejście w życie ustawy]	428

Teksty przepisów

Dekret Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919 r. w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich (Dz.Praw Nr 14, poz. 171)	431
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 26 lipca 1919 r. w przedmiocie urzędzenia sądów dla nieletnich (Dz.Praw Nr 63, poz. 378)	433

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2002 r. w sprawie określenia wzorów legitymacji kuratora zawodowego, aplikanta kuratorskiego oraz legitymacji kuratora społecznego (Dz.Urz. MS z 31 lipca 2002 r. Nr 3, poz. 14 ze zm.)	439
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 145 ze zm.)	446
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz.U. Nr 116, poz. 1100)	449
Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 898)	451
Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z 6 maja 2004 r.	
Kodeks etyki kuratora sądowego	456
Regulamin Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego w Gdańsku	459
Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z 21 listopada 2018 r.	
Regulamin Krajowej Rady Kuratorów	466
Wykaz aktów prawnych	475
Bibliografia	485
Skorowidz przedmiotowy	499

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

- dekret z 1919 r.** – dekret w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich (Dz.Urz. Ministra Sprawiedliwości Nr 14, poz. 171) – uchylony
- instrukcja z 1959 r.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości Nr 36/59/N z 10.04.1959 r. – Instrukcja w sprawie kuratorów sądowych dla nieletnich, Zbiór resortowych aktów prawnych Ministerstwa Sprawiedliwości – uchylone
- instrukcja z 1967 r.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 29.12.1967 r. dotyczące instrukcji w sprawie zakresu, organizacji metod pracy kuratorów zawodowych dla osób dorosłych (Dz.Urz. MS z 1968 r. Nr 7, poz. 50)
- instrukcja z 1972 r.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2.10.1972 r. dotyczące instrukcji w sprawie zakresu, organizacji metod pracy kuratorów zawodowych dla osób dorosłych (Dz.Urz. MS Nr 5, poz. 37) – uchylone
- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- k.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)

- k.k. z 1932 r.** – rozporządzenie Prezydenta RP z 11.07.1932 r.
– Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571) – uchylone
- k.k. z 1969 r.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.) – uchylona
- k.k.s.** – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2020 r. poz. 19 ze zm.)
- k.k.w.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523 ze zm.)
- k.k.w. z 1969 r.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 13, poz. 98 ze zm.) – uchylona
- Konstytucja RP** – ustawa z 2.04.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.)
- k.p.** – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
- k.p.a.** – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 256 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- k.p.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.)
- k.p.k. z 1928 r.** – rozporządzenie Prezydenta RP z 19.03.1928 r.
– Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 33, poz. 313) – uchylone
- k.p.k. z 1969 r.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.) – uchylona
- k.r.o.** – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
- r.k.n. z 1951 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 30.03.1951 r. o kuratorach sądowych dla nieletnich (Dz.U. Nr 25, poz. 188) – uchylone

-
- r.k.n. z 1959 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13.02.1959 r. o kuratorach sądowych dla nieletnich (Dz.U. Nr 18, poz. 113) – uchylone
- rozp.ośr.kur.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 5.10.2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. Nr 120, poz. 1294)
- rozp. w sprawie dozoru i nadzoru z 1965 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3.03.1965 r. w sprawie dozoru ochronnego nad osobami, którym wykonanie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono, oraz w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi (Dz.U. Nr 12, poz. 80) – uchylone
- rozp. w sprawie dozoru i nadzoru z 1971 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2.04.1971 r. w sprawie dozoru i nadzoru ochronnego (Dz.U. Nr 9, poz. 95 ze zm.) – uchylone
- rozp. w sprawie kuratorów z 1973 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3.05.1973 r. w sprawie kuratorów nieletnich (Dz.U. Nr 18, poz. 107) – uchylone
- rozp. w sprawie nadzoru z 1958 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 15.01.1958 r. w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi (Dz.U. Nr 10, poz. 35) – uchylone
- r.s.k. z 1986 r.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24.11.1986 r. w sprawie kuratorów sądowych (Dz.U. Nr 43, poz. 212 ze zm.) – uchylone
- r.u.k.s.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12.06.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 989 ze zm.)
- r.u.s.p.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141 ze zm.)
-

- r.w.k.z.** – rozporządzenie Rady Ministrów z 23.12.2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 145 ze zm.)
- r.w.u.s.p.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.11.1987 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 218 ze zm.) – uchylone
- r.z.t.p.** – rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283)
- r.z.w.p.** – rozporządzenie Rady Ministrów z 2.02.2010 r. w sprawie zasad wynagradzania pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej zatrudnionych w urzędach administracji rządowej i pracowników innych jednostek (Dz.U. Nr 27, poz. 134 ze zm.)
- r.k.k.w.** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13.06.2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. z 2016 r. poz. 969)
- u.k.s.** – ustawa z 27.07.2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 167)
- u.p.n.** – ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969)
- u.p.u.** – ustawa z 16.09.1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 537)
- u.s.p.** – ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm.)
- u.s.p. z 1985 r.** – ustawa z 20.06.1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) – uchylona

- u.w.t.** – ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2277 ze zm.)
- z.sekr.sąd.** – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.)

2. Instytucje

- MOPS** – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- NSA** – Naczelny Sąd Administracyjny
- PCPR** – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- RPO** – Rzecznik Praw Obywatelskich
- SN** – Sąd Najwyższy

3. Publikatory, czasopisma, inne

- CBOSA** – Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
- M.Pr.Pr.** – „Monitor Prawa Pracy”
- ONSA** – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
- OSNAPIUS** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSNP** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
- OSP** – Orzecznictwo Sądów Polskich
- OTK** – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
- PiZS** – „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”
- PS** – „Przegląd Sądowy”

Wprowadzenie

Uchwalenie 27.07.2001 r. ustawy o kuratorach sądowych bez wątpienia było jednym z przełomowych momentów w historii kurateli sądowej w Polsce. Historia ta rozpoczęła się 7.02.1919 r., kiedy to Naczelnik Państwa Józef Piłsudski dekretem w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich powołał przy nich urzędy stałych opiekunów sądowych do sprawowania nadzoru nad nieletnimi. Od tamtej pory instytucja opiekunów sądowych, przekształcona w 1929 r. w instytucję kuratorów nieletnich przy sądach grodzkich i sądach dla nieletnich, trwale wpisała się w polski system sądowniczy. Znamienny jest fakt, iż jej powołanie uważano za jeden z priorytetów państwa, zarówno w okresie jego restytucji po czasach zaborów, jak i w czasie odbudowy kraju po II wojnie światowej. Natomiast systematyczne poszerzanie zakresu zadań powierzanych kuratorom, z początku o sprawy dotyczące władzy rodzicielskiej i osób małoletnich, a następnie o sprawy karne osób dorosłych, może świadczyć o uznaniu dla tego organu wymiaru sprawiedliwości.

Zwiększający się udział kuratorów w postępowaniu sądowym w sprawach opiekuńczych i nieletnich, a także w wykonywaniu orzeczeń sądów karnych, liczebny wzrost coraz lepiej przygotowanej i świadomej swojej roli profesjonalnej kadry, wreszcie podniesienie ich do rangi organu wykonawczego sądu ujawniły obiektywną potrzebę ustawowego uregulowania statusu prawnego liczącej już wówczas blisko 4 tysiące osób grupy zawodowej. Potrzeba ta zbiegła się w czasie z coraz wyraźniejszymi postulatami środowiska kuratorskiego dotyczącymi wydania

stosownego aktu prawnego rangi ustawy określającego zasady funkcjonowania kuratorów, jako grupy zawodowej należącej do zawodów zaufania publicznego. Powstała w takim klimacie – dzięki determinacji środowiska kuratorskiego i pewnej przychylności Ministerstwa Sprawiedliwości oraz wsparciu parlamentarzystów, sędziów i przedstawicieli nauki – ustawa oceniana była bardzo pozytywnie. Poseł M. Markiewicz – sprawozdawca projektu tej ustawy na posiedzeniu Sejmu 23.05.2001 r. tak przedstawiał jego genezę: „był to projekt szczególny dlatego, że przygotowany przez stowarzyszenie kuratorów sądowych, organizację samorządu kuratorskiego, której chwala za to, że ten projekt został przygotowany [...]. Kuratorzy sądowi, jak mówiłem w trakcie pierwszego czytania, to szczególna grupa zawodowa. Są to ludzie, od których wymaga się wysokich kwalifikacji, którzy wykonują pracę niesłychanie odpowiedzialną, a których pozycja w hierarchii zawodów prawniczych, a szczególnie tych funkcjonujących w wymiarze sprawiedliwości, jest od lat nieproporcjonalnie niższa od tej, jaką chciałoby się widzieć”.

W ocenie fachowców ustawa postrzegana jest jako wyraz rozsądnego kompromisu między potrzebami i oczekiwaniami środowiska kuratorskiego z jednej strony a realnymi możliwościami państwa i jego władzy sądowniczej z drugiej. Jednak mimo to spełnia swoją rolę, ale blisko dwudziestoletni okres jej obowiązywania wykazał też jej pewne mankamenty, które bez wątplenia wymagają interwencji ustawodawczej.

Pierwszy komentarz do ustawy o kuratorach sądowych, autorstwa sędzi dr Krystyny Gromek, został wydany w 2002 r., niemal równocześnie z wejściem w życie ww. aktu prawnego (doczekał się drugiego wydania w 2004 r.). Ustawę w pewnym zakresie komentowali także jej współtwórcy A. Martuszewicz i A. Rzepniewski [A. Martuszewicz, A. Rzepniewski, *Ustawa o kuratorach sądowych. Fakty i komentarz do wybranych zasad ustrojowych kurateli sądowej* [w:] *Kurator w społeczeństwie obywatelskim*, „Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu”, Warszawa 2003/7 (51)]. Niniejszy komentarz, którego dwa wcześniejsze wydania ukazały się w 2008 r. oraz 2014 r. i były napisane wspólnie z moim przyjacielem śp. dr Tadeuszem Jedynakiem, jest jej

trzecią próbą analizy. Jak sądzę, wpływ czasu zadziałał na jego korzyść, gdyż w tym okresie uwidoczniło się wiele różnych problemów, których sposoby rozwiązania przyczyniły się do poszerzenia zakresu wiedzy na temat praktycznych aspektów komentowanej ustawy.

Każdy rozdział niniejszego komentarza został poprzedzony wprowadzeniem zawierającym przegląd obowiązujących w przeszłości unormowań omawianej w nim problematyki. Takie podejście pozwala na uchwycenie ciągłości i zmiany w ewolucji instytucji kurateli sądowej w Polsce.

W niniejszym wydaniu zostały uwzględnione wszystkie zmiany legislacyjne, które miały wpływ na system kurateli sądowej w Polsce. Zmiany te przyczyniły się do wyjaśnienia wielu niejasności i wątpliwości sygnalizowanych w poprzednich wydaniach, dlatego zrezygnowano z pewnych fragmentów, gdyż były one już nieaktualne. Książka ta – można powiedzieć – odzwierciedla stan wiedzy na temat kuratorskiej służby sądowej na dzień 1.01.2021 r.

Komentarz adresowany jest przede wszystkim do kuratorów sądowych i aplikantów kuratorskich, ale także do sędziów, studentów pedagogiki, psychologii, socjologii, prawa i kryminologii oraz przedstawicieli zawodów i służb społecznych współpracujących z kuratorami sądowymi, a także wszystkich tych, którzy są zainteresowani poruszaną w nim problematyką.

Omawiana materia jest niezwykle trudna, gdyż odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania tej grupy zawodowej. Niektóre przepisy, skondensowane do formy zdania prostego, zawierają w sobie tak bogatą i złożoną treść, że jej wydobywanie wymaga wyjątkowo mozolnej pracy. Wielu ciekawych spostrzeżeń dostarczyła analiza materiałów archiwalnych: aktów prawnych i publikacji fachowych pierwszego samorządu kuratorskiego z początku lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku. Publikacje te były nie tylko inspiracją do pracy, ale równocześnie źródłem zobowiązania wobec ich autorów – wcześniejszych pokoleń kuratorów, którzy znaczną część swojego życia poświęcili tworzeniu polskiej

kurateli sądowej. Dotarcie do tych materiałów nie byłoby możliwe bez pomocy ze strony pani Ewy Tokaj z Biblioteki Ministerstwa Sprawiedliwości oraz pani Sylwestry Jankowskiej z Archiwum Akt Nowych w Warszawie, dlatego pragnę im za to bardzo serdecznie podziękować (T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 11–14).

Ustawa o kuratorach sądowych do tej pory doczekała się kilku prób zmian. Ostatnia, z 2019 r. [*Projekt ustawy o kuratorskiej służbie sądowej* z 31.05.2019 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12321964/12599106/12599107/dokument399627.pdf> (dostęp: 15.12.2020 r.)], zakłada nawet uchwalenie nowego aktu prawnego. Każdy spotkał się z dużą krytyką ze strony różnych środowisk, co może świadczyć o tym, iż regulowana materia jest na tyle skomplikowana, że trudno opracować rozwiązania, które dobrze odzwierciedlają jej specyfikę.

Autor

USTAWA

z dnia 27 lipca 2001 r.

o kuratorach sądowych

(tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 167)

ROZDZIAŁ 1

Przepisy ogólne

Uwagi wstępne

Na świecie początki kurateli, w znanej nam dzisiaj postaci, są związane z kuratelą dla osób dorosłych (W. Zalewski, „*Humanizacja wymiaru sprawiedliwości*”, czyli o roli kuratora sądowego w realizacji sprawiedliwości naprawczej. Czy konieczna jest reforma polskiego systemu? [w:] K. Stasiak (red.), *Kuratela sądowa w Polsce. Analiza systemu. Księga pamiątkowa dedykowana dr Tadeuszowi Jedynekowi*, Toruń 2018, s. 165–166). Jednak pierwsze dekady XX w. w Europie to okres, gdy w wielu państwach znacznie dynamiczniej rozwijała się kuratela dla nieletnich (T.W. Trought, *Probation in Europe*, Oxford 1927, s. 181). Polska, tworząc sądy dla nieletnich i powołując przy nich stałych opiekunów sądowych, doskonale wpisała się w ten trend (A.M. van Kalmthout, I. Durnescu, *European Probation Service Systems: a comparative overview*, Nijmegen 2008, s. 5). Jeżeli natomiast uwzględnić niezwykle trudny moment, w którym to się stało (odbudowa polskiej państwowości), to decyzje ówczesnych władz rysują się nam jako trafne i dalekowzroczne (K. Stasiak, *Ewolucja systemu kurateli sądowej w Polsce w latach 1919–2009 – kamienie milowe* [w:] K. Stasiak, Ł. Wirkus, P. Kozłowski, T. Jedynek (red.), *Dziewięćdziesięciolecie kurateli sądowej w Polsce. Historia – Teraźniejszość – Przyszłość*, Kraków 2010, s. 46).

Powstały wówczas w Polsce model postępowania w sprawach nieletnich opierał się na działalności wyspecjalizowanych sądów, przy których funkcjonowali opiekunowie sądowi, którym z czasem nadano miano kuratorów. Byli oni organem pomocniczym sądów, działając w jego strukturach, a ich celem było wykonywanie określonych przez prawo zadań na potrzeby sądów powszechnych (por. Z. Resich, *Nauka o organach ochrony prawnej*, Warszawa 1973, s. 84; F. Zedler, *Sądy rodzinne. Wybrane zagadnienia organizacyjne i procesowe*, Warszawa 1984, s. 47–53; H. Haak, *Ochrona prawna udzielana przez sąd opiekuńczy*, Toruń 2002, s. 166–168). Z czasem wykonywane przez nich czynności stawały się bardziej różnicowane, a ich rola coraz bardziej samodzielna.

Model ten początkowo objął tylko Warszawę, Łódź i Lublin, gdzie powołano specjalne sądy pokoju dla nieletnich (od 1.09.1919 r.). Jednak zgodnie z art. 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 26.07.1919 r. w przedmiocie urządzenia sądów dla nieletnich (Dz. Praw Nr 63, poz. 378), w miejscowościach, gdzie nie było sądów dla nieletnich, sądy pokoju były zobowiązane stosować zasady postępowania z nieletnimi określone w ww. aktach prawnych.

Sądy dla nieletnich rozpatrywały wszystkie sprawy karne, do których doszło na terenie miasta (gdzie działały) i należały do właściwości sądów pokoju. Warunkiem było to, aby oskarżonymi lub poszkodowanymi w tych sprawach były osoby, które nie przekroczyły 17. roku życia (art. 1 dekretu z 1919 r.).

Jak wynika z wyżej przywołanych przepisów, sędzia „do sądów dla nieletnich” powoła, jako opiekunów sądowych, „osoby obojga płci, szczególnie kwalifikujące się do kierowania i nadzoru nad nieletnimi” (art. 3 ww. rozporządzenia). Opiekunowie ci podlegali „dyrektywie” sędziego według wydanej instrukcji. Pełnili oni rolę pomocnika sędziego w „zbieraniu informacji o nieletnich”. Zajmowali się, „w wypadkach przez sędziego wskazanych”, opieką nad nieletnimi, niepozostającymi „pod dozorem rodzicielskim lub gdy dozór rodzicielski wymaga jeszcze dodatkowej kontroli odpowiedzialnej”. Ponadto opiekunowie sądowi

wykonywali „nadзор nad nieletnimi, skazanymi na karę, a korzystającymi z prawa zawieszenia kary”. Natomiast zgodnie z art. 5 ww. rozporządzenia opiekunowie sądowi zajmowali się jeszcze (lub mogli się zajmować) dozorem nad nieletnim, który został zatrzymany w „izbie zatrzymań”; uczestniczeniem w wysłuchaniu nieletniego, które było przeprowadzane przed terminem rozprawy głównej; wykonywanie nadzoru nad nieletnim pozbawionym opieki rodzicielskiej i umieszczonym „przy innej rodzinie” lub w zakładzie wychowawczym.

Opiekunowie pobierali stałe wynagrodzenie z funduszków dyspozycyjnych sądów. Początkowo jego wysokość nie była ustalona, ale z czasem tę sprawę uregulowano i w 1927 r. ustalono, iż będzie ono wynosiło 175 zł, zaś w Warszawie 200 zł (Dz.U. z 1927 r. Nr 40, poz. 365). Fakt, iż dostrzeżono potrzebę unormowania tej kwestii, należy interpretować jako dowód na rozwój instytucji opiekuna sądowego. O tym rozwoju świadczą także dane źródłowe pochodzące z połowy lat dwudziestych XX w. Wynika z nich, że w 1925 r. utworzono w Warszawie Koło Opiekunów Sądowych, które liczyło 13 członków. W 1927 r. ich liczba zwiększyła się do 43 osób, w tym cztery z nich otrzymywały wynagrodzenie (A. Komorowski, *Nieletni przestępcy* [w:] B. Krakowski (red.), *Zagadnienia opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą w Polsce*, Warszawa 1929, s. 53). W Łodzi takie koło utworzono w 1927 r. i w jego skład wchodziło 20 opiekunów sądowych. Natomiast w Lublinie w lutym 1922 r. działało czterech opiekunów sądowych (K. Szymków, *Instytucja stałych opiekunów sądowych 1919–1929*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2018, t. 7/1, s. 77–78; K. Stasiak, *Czy potrzebna jest nam reforma kurateli sądowej?*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020/3, s. 103–104). Sukcesywnie zwiększała się także liczba nieletnich, którzy pozostawali pod dozorem stałego opiekuna sądowego, dochodząc w Warszawie w 1927 r. do 362 osób (P. Stępiak, *Funkcjonowanie kurateli sądowej. Teoria i rzeczywistość*, Poznań 1992, s. 40–41).

Okres dwudziestolecia międzywojennego to nie tylko czas odbudowy i umacniania polskiej państwowości, ale też poważnych reform systemu prawnego. W obszarze prawa karnego został on zapoczątkowany między innymi przez wydanie nowego Kodeksu postępowania karnego,

co nastąpiło 19.03.1928 r. (Dz.U. Nr 33, poz. 313). Z perspektywy kurateli sądowej wejście w życie tego kodeksu (od 1.07.1929 r.) miało duże znaczenie, gdyż nie tylko wprowadzono do niego instytucję kuratora, ale też ustalono dla niego konkretne zadania do wykonania. Na ich podstawie sędzia, w postępowaniu przed sądem, mógł mu zlecić wykonanie poszczególnych czynności dochodzenia (art. 594 § 2 k.p.k. z 1928 r.), których celem było ustalenie „okoliczności czynu zarzucanego nieletniemu; stopnia rozwoju umysłowego i moralnego nieletniego oraz innych danych niezbędnych do ustalenia, czy nieletni działał z rozoznaniem; charakteru i przeszłości nieletniego, warunków, w jakich żył i wychowywał się, stosunków moralnych i materialnych jego i jego rodziny oraz środków nadających się do jego poprawy” (art. 596 § 1 k.p.k. z 1928 r.). Poza tym w Kodeksie postępowania karnego przewidziano możliwość, tytułem środka zapobiegawczego, oddania nieletniego pod dozór odpowiedzialny rodziców, opiekunów lub osoby godnej zaufania, „z dodaniem w razie potrzeby dozoru kuratora” (art. 598 § 1 lit. a k.p.k. z 1928 r.). Z art. 600 § 1 k.p.k. z 1928 r. wynikała jeszcze możliwość ustanowienia dozoru kuratora (dozór „innej osoby”) względem nieletniego, jeżeli sędzia umarzał „postępowanie karne z powodu braku rozeznania lub wydając z tego powodu wyrok uniewinniający” (T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 17).

Wydanie Kodeksu postępowania karnego wymusiło wprowadzenie pewnych zmian w instytucji stałych opiekunów sądowych, dlatego Minister Sprawiedliwości dnia 25.06.1929 r. wydał rozporządzenie (Dz.U. Nr 47, poz. 387) na mocy którego z dniem 1.07.1929 r. przekształcił ich w kuratorów nieletnich, którzy mieli od tego momentu działać przy sądach grodzkich i sądach dla nieletnich utworzonych w sądach okręgowych. Samo pojęcie „kurator” w Polsce pojawiło się znacznie wcześniej, gdyż posłużono się nim już w 1921 r. w czasie prac Komisji Kodyfikacyjnej opracowującej projekt ustawy o sądownictwie dla nieletnich (R. Opora, *Rola sędziów i kuratorów w resocjalizacji nieletnich*, Gdańsk 2006, s. 25).

Na kolejne zmiany nie trzeba było długo czekać, gdyż 11.07.1932 r. wydano nowy Kodeks karny, który wszedł w życie 1.09.1932 r. Na jego

mocy kuratorom nieletnich wyznaczono wykonywanie środka wychowawczego w postaci dozoru „samoistnego” (T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa...*, s. 17) nad nieletnimi, którzy „przed ukończeniem 13 lat popełnili czyn zabroniony pod groźbą kary” oraz nad „nieletnimi, którzy po ukończeniu 13 lat, a przed ukończeniem 17 lat, popełnili czyn taki bez rozeznania (...)” (art. 69 § 2 k.k. z 1932), a także nad nieletnimi, którzy „popełnili z rozeznaniem czyn zabroniony pod groźbą kary, jeżeli ze względu na okoliczności czynu, charakter nieletniego albo warunki jego życia i otoczenia, umieszczenie go w zakładzie poprawczym nie jest celowe” (art. 71 k.k. z 1932). Kurator mógł także wykonywać tzw. „środki probacyjne”, których ustanowienie było związane z wyznaczeniem okresu próby. Orzeczenie takiego środka w postaci dozoru było możliwe przy warunkowym zawieszeniu umieszczenia w zakładzie poprawczym (art. 73 § 2 k.k. z 1932) oraz przy warunkowym zwolnieniu z zakładu poprawczego (art. 75 § 2 k.k. z 1932). Z uwagi na wykonywanie tego drugiego typu dozoru kuratorowi przyznano uprawnienie do składania wniosków: o odwołanie zawieszenia umieszczenia w zakładzie poprawczym (art. 73 § 3 k.k. z 1932) oraz o odwołanie warunkowego zwolnienia z zakładu poprawczego (art. 75 § 3 k.k. z 1932). Warty podkreślenia jest także fakt, iż w art. 66 ust. 1 wymienionego kodeksu przewidziano możliwość powołania kuratorów dla osób dorosłych, gdyż na jego mocy sąd mógł warunkowo zwolnionego oddać pod dozór osoby zasługującej na zaufanie. Jednak przez II wojnę światową ta specjalizacja kurateli nie powstała (K. Stasiak, *Ewolucja systemu...*, s. 27).

W tym samym roku wprowadzono drobne zmiany w Kodeksie postępowania karnego, gdyż nieco skorygowano treść art. 622 § 1, używając pojęcia zbiorczego „środki wychowawcze” (a więc także dozór kuratora), zamiast dotychczasowego ich wymieniania („Umarzając postępowanie karne z powodu braku rozeznania lub wydając z tego powodu wyrok uniewinniający, sędzia stosuje środki wychowawcze” – art. 622 § 1 k.p.k. z 1928 r.).

Dopełniając obraz kurateli sądowej w Polsce międzywojennej należy wspomnieć o rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 25.06.1935 r.

Krzysztof Stasiak – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego; kurator okręgowy Sądu Okręgowego w Gdańsku; ekspert Krajowej Rady Kuratorów; prezes Pomorskiego Stowarzyszenia Zawodowych Kuratorów Sądowych; autor lub współautor kilkudziesięciu publikacji naukowych, dotyczących między innymi prawa karnego wykonawczego i kurateli sądowej.

Celem komentarza jest przede wszystkim wyjaśnienie, jak poprawnie stosować przepisy prawa zawarte w ustawie o kuratorach sądowych.

Omawiając poszczególne artykuły ustawy, niejednokrotnie – dla właściwego ich zrozumienia – przedstawiono kontekst historyczny, w którym powstały. W komentarzu starano się także wskazać problemy związane ze stosowaniem niektórych norm prawnych oraz w wielu przypadkach zaproponowano rozwiązania dostrzeżonych trudności.

W książce uwzględniono dwie istotne nowelizacje dotyczące:

- poszerzenia kręgu osób uprawnionych do występowania w charakterze obrońcy kuratora zawodowego w postępowaniu dyscyplinarnym (Dz.U. z 2014 r. poz. 1689),
- konieczności dostosowania ustawy o kuratorach sądowych do RODO (Dz.U. z 2019 r. poz. 730).

Ponadto przywołano najnowsze piśmiennictwo odnoszące się do poruszanej problematyki, a także przytoczono orzeczenia sądów dotyczące kuratorów sądowych i kurateli sądowej. Dodatkowo w komentarzu zamieszczono Regulamin Krajowej Rady Kuratorów, Regulamin Okręgowego Zgromadzenia Kuratorów Sądu Okręgowego w Gdańsku, które nie są powszechnie dostępne.

Komentarz jest przeznaczony dla kuratorów zawodowych, aplikantów kuratorskich, kuratorów społecznych, prezesów sądów, pracowników oddziałów kadr i finansów sądów rejonowych i sądów okręgowych, pracowników naukowych oraz wszystkich tych, którzy zajmują się kuratelą sądową lub są tą tematyką zainteresowani.

ISBN 978-83-8223-742-9

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL